

Lublin, 15.05.2024 r.

Ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda
Katedra Teologii Pastoralnej
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
al. Raławickie 14, 20-950 Lublin
ORCID: 0000-0003-2430-719X

Recenzja rozprawy doktorskiej

ks. mgra lic. Daniela Plewki pt. *Działalność duszpasterska i kulturotwórcza polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago (1946-2021). Studium misyjno-pastoralne* napisanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jarosława Różańskiego, Warszawa 2024 ss. 374; zleconej uchwałą Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych UKSW z dnia 22.04.2024 r.

Sekularyzacja, w połączeniu z siłami globalizacji, rewolucji kulturowej, indywidualizmu, subiektywizmu, relatywizmu moralnego oraz nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, wywiera znaczący wpływ na krajobraz religijny zwłaszcza młodego pokolenia w cywilizacji euroatlantyckiej, co jest od kilku dekad szczególnie dostrzegalne w USA. Większość socjologów zgadza się co do tego, że modernizacja stwarza problemy dla religii, ale wciąż nie ma odpowiedzi na pytanie: jak to się dzieje oraz dlaczego to się dzieje? Jedną z najbardziej wiarygodnych odpowiedzi na pytanie o powód osłabienia religii jest pojawienie się świeckiej konkurencji. Jak zauważył to David Voas, „modernizacja przynosi ogromny wzrost i dywersyfikację wiedzy, technologii, pracy, form władzy, tożsamości społecznych, możliwości spędzania wolnego czasu itd. Religia jest wypierana jako niezamierzona konsekwencja: cokolwiek zapewniała wcześniej, teraz istnieje atrakcyjna świecka alternatywa. Tam, gdzie religia słabnie, heurystyka kieruje nas do poszukiwania świeckich konkurentów. Tam, gdzie religia się utrzymuje, jesteśmy kierowani, aby zobaczyć, gdzie nadal utrzymuje przewagę konkurencyjną. [...] A jeśli religia cierpi w obliczu świeckiej konkurencji, trudno jest wyjaśnić, dlaczego szybka modernizacja nie prowadzi do natychmiastowej sekularyzacji na przykład na Półwyspie Arabskim” (D. Voas, *Is the Secularization Research Programme Progressing? Debate on Jörg Stolz’s Article on Secularization Theories in the 21st Century: Ideas, Evidence, and Problems*, „Social Compass” 2020, 67/2, 323–329).

A zatem nie ulega wątpliwości, iż religia słabnie ale – co może dziwić – tylko w krajach cywilizacji zachodniej. Jednak wiele pytań pozostaje wciąż otwartych nawet dla socjologów religii i kultury, co otwiera wciąż nowe pola badawcze. Dla teologów pastoralnych najważniejsze jest znalezienie odpowiedzi na pytania: jaki

wpływ ma sekularyzacja i procesy społeczno-kulturowe z nią związane na życie religijne osób wierzących w Boga, a także w jaki sposób kreować duszpasterstwo, by w aktualnym kontekście kulturowym skutecznie prowadziło wiernych do zbawienia? Do odpowiedzi na te pytania można podchodzić z różnych punktów widzenia. Już sięgające prawie dwóch tysięcy lat doświadczenie Kościoła każe uwzględnić historię jako nauczycielkę życia chrześcijańskiego, ale trzeba także pamiętać, że Chrystus zgodnie ze swoją obietnicą nie zostawił nas sierotami (por. J 14,18), ale nieustannie do nas przychodzi i na różne sposoby do nas przemawia, poucza i prowadzi przez swego Ducha. W tym kontekście ważne jest badanie znaków czasu, ale także doświadczenia konkretnych ludzi wiary, duszpasterzy, wspólnot parafialnych oraz szerzej działalności zbawczej poszczególnych Kościołów lokalnych. Jak sobie Kościół radzi ze swoją misją zbawczą w aktualnym kontekście sekularyzacji, pluralizmu, wielokulturowości, to ważne i nadzwyczaj aktualne pytania stojące przed teologią praktyczną. Istnieje duże zapotrzebowanie na tego typu badania, pogłębioną refleksję teologiczną oraz studia porównawcze, by pomóc wspólnotom chrześcijańskim i Kościołom lokalnym sprostać współczesnym wyzwaniom ewangelizacyjnym. W to właśnie zapotrzebowanie w moim przekonaniu dobrze wpisuje się przygotowana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jarosława Różańskiego rozprawa doktorska ks. mgra lic. Daniela Plewki prezentująca działalność duszpasterską i kulturotwórczą parafii polonijnych w Archidiecezji Chicagowskiej ze szczególnym uwzględnieniem Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs, Illinois.

1. Problematyka i struktura rozprawy

Rozprawa doktorska ks. mgra D. Plewki obejmuje wywód liczący 374 strony, w tym 20 stron bibliografii załącznikowej. Na tekst rozprawy składają się strona tytułowa (pominięta w numeracji ciągłej), spis treści, wstęp, sześć rozdziałów oraz podsumowanie. We wstępie rozprawy (s. 3-7) Autor uzasadnił wybór tematu, wyjaśnił krótko zastosowane terminy, nakreślił jego historyczne, teologiczne i kulturowe tło, wskazał na jego aktualność i zasadność. Ponadto określił cel badawczy, przedstawił podjęty do rozwiązania problem naukowy i opisał bazę źródłową. Z racji na przygotowanie odrębnego rozdziału prezentującego zastosowaną w rozprawie metodę, we wstępie ten element został potraktowany bardzo skrótowo. Natomiast szerzej została zarysowana struktura rozprawy.

Po koniecznych procedurach wstępu twórca recenzowanej dysertacji przystąpił do rozwiązywania podjętego problemu. Uczynił to w sześciu rozdziałach, przy czym dwa pierwsze rozdziały mają charakter wprowadzający i przedstawiają zastosowaną metodologię oraz uwarunkowania teologiczno-historyczne podjętej w rozprawie tematyki. Następne trzy rozdziały zawierają wyniki analiz archiwalnych materiałów źródłowych, a także materiałów dotyczących szerszego kontekstu duszpasterstwa polonijnego w USA, ze szczególnie wnikliwym opracowaniem działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. Rozdział szósty i ostatni zawiera natomiast analizy pozyskanych za pomocą własnych badań przeprowadzonych metodą wywiadów sondażowych wyników. Ten rozdział ma charakter prakseologiczny i ukazuje wnioski i rekomendacje dla przyszłej działalności inkulturacyjnej i duszpasterskiej Polskiej Misji Ojców

Cystersów w Willow Springs. A zatem jawnym jest zamysł twórczy Autora tej rozprawy, która została zbudowana w paradygmacie metody historyczno-krytycznej, chociaż przy zastosowaniu wielu szczegółowych metod w poszczególnych rozdziałach ocenianej dysertacji.

W rozdziale pierwszym swego dzieła (s. 8-55) Autor opisał szeroko założenia metodologiczne podjętych badań. W opisie tym ujęto zakres badań realizowanych na potrzeby rozprawy, a mianowicie zakres przedmiotowy, podmiotowy, przestrzenny, czasowy, wskazano cel badań, sformułowano problemy badawcze, opisano wykorzystane metody badań. Scharakteryzowano tutaj również Polską Misję Ojców Cystersów w Willow Springs jako badany przypadek. Opisano także proces migracji Polaków na obszar Archidiecezji Chicago oraz dokonano ogólnej charakterystyki działalności Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs.

Rozdział drugi (s. 56-124) zawiera charakterystykę uwarunkowań etnograficzno-historycznych pracy duszpasterskiej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. W jego początkowej fazie przedstawiono migrację jako istotny element przemian i rozwoju oraz dokonano zarysu historii polskiej emigracji w regionie Willow Springs, Illionis. Omówiono ponadto zagadnienie geograficznej izolacji i odmienności kulturowej, opisano historię Polaków w Chicago i ich związki z Kościołem katolickim. Następnie zaprezentowano początki struktur kościelnych Ojców Cystersów w USA, początki i rozwój prowadzonego przez nich duszpasterstwa, a także początki i systematyczny rozwój działalności Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs, Illinois.

W rozdziale trzecim (s. 125-187) znajdują się analizy głównych kierunków duszpasterstwa polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Na początku odwołano się do istoty duszpasterstwa, uwzględniając jego niezmiennie i ogólne zasady. Następnie zostały określone główne kierunki duszpasterskie w środowisku polskiej emigracji. Następnie dokonano charakterystyki działalności duszpasterskiej i głównych kierunków duszpasterskich realizowanych przez Polską Misję Ojców Cystersów w Willow Springs. Odniesiono się do zagadnień formacji teologicznej, duchowej, pastoralno-liturgicznej, życia sakramentalnego wiernych.

W czwartym rozdziale (s. 188-243) Autor opisał działalność kulturotwórczą polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Na początku przedstawiono ujęcie definicyjne kultury, ewangelizacji kultury oraz przedstawiono rolę Kościoła jako krzewiciela autentycznej kultury. Ukazano działalność kulturotwórczą Kościoła w USA oraz przeanalizowano główne obszary działalności kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs, a mianowicie: troskę o kulturę polską, zaangażowanie w szkolnictwo i kształcenie zawodowe, apostołstwo słowa drukowanego i organizację wydawnictw oraz drukarni, pracę na rzecz miejscowej kultury i języka.

W piątym rozdziale (s. 244-283) dokonano analizy roli i wyzwań Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs, ukazując w tym kontekście dwukulturowość polskiej emigracji, potrzeby imigrantów katolickich w USA, rozwój misji, dialog ekumeniczny i międzyreligijny. Przedstawiono zagadnienie dostrzegania wartości kultury i wykorzystywanie jej w dziedzinie ewangelizacji. Przeanalizowano harmonizację odrębności kulturowych w ramach powszechnego Kościoła rzymskokatolickiego. Następnie przedstawiono aktywizację do różnorodnej działalności na rzecz zachowania najważniejszych wartości polskiego rdzenia kulturowego.

Scharakteryzowano działalność na rzecz zjednoczenia różnorodnych kultur, umocnienie powszechnego braterstwa oraz uszanowanie specyfiki miejscowego duszpasterstwa. Ukazano współpracę Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs z innymi zgromadzeniami i parafiami polskojęzycznymi.

Rozdział szósty (284-351) zawiera ocenę działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. Najpierw oceniono działalność inkulturacyjną i duszpasterską, następnie wskazano na czynniki mające wpływ na powodzenie działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej ojców cystersów. W końcu sformułowano wnioski i rekomendacje dla działalności inkulturacyjnej i duszpasterskiej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs.

W podsumowaniu (s. 352-354) ks. mgr D. Plewka dokonał rekapitulacji i oceny osiągniętych wyników analiz w poszczególnych rozdziałach. Wskazał na mocne i słabe punkty działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. W tym elemencie pracy naukowej o charakterze promocyjnym zwykle przedstawia się perspektywy dalszych badań, jakie ujawniło prezentowane studium. Niestety tego elementu brakuje w recenzowanej rozprawie, a przecież nie ulega wątpliwości, iż badana rzeczywistość jest tak rozległa i tak rozwojowa, że wymaga ciągle nowych badań.

2. Ocena formalna rozprawy

Według informacji zamieszczonej we wstępie, celem rozprawy ks. mgra D. Plewki była „dokładna ocena i analiza działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs” (s. 5). Autorowi chodziło o zrozumienie, w jaki sposób zakonnicy wykorzystują swoje kompetencje duchowe i kulturowe do kształtowania wspólnoty oraz wzmacniania więzi między polskimi emigrantami w Stanach Zjednoczonych. Z tego względu podjął badanie różnych aspektów działalności misji, takich jak: cele duszpasterskie, formy liturgiczne, aktywność edukacyjna, działania kulturalne i społeczne, a także wkład w rozwój lokalnej społeczności. To po części wyjaśnia, dlaczego do tytułu rozprawy został dodany podtytuł „studium misyjno-pastoralne”. We wstępie znajdujemy ponadto problem badawczy rozprawy wyrażony w pytaniu: „jak przebiega działalność duszpasterska i kulturotwórcza Polskiej Misji Ojców Cystersów pw. Matki Bożej Matki Kościoła w Willow Springs, Illinois, począwszy od powstania misji w 1946 roku po czasy obecne?” (s. 4). Wskazany we wstępie i powtórzony niemal dosłownie w pierwszym rozdziale dysertacji problem (s. 29) należy uznać za ważny i aktualny dla duszpasterstwa polonijnego i szerzej dla Kościoła katolickiego w USA. Trzeba jednak zauważyć, że zarówno cel rozprawy, jak i postawiony problem nie pokrywa się w pełni ze sformułowaniem tematu rozprawy, w którym jest mowa o działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej w polskojęzycznych parafiach Archidiecezji Chicago. Ten brak jednoznaczności w koncepcji badań uwidacznia się w całej rozprawie, co widać już w jej strukturze. Zasadniczo Autor reflektuje na temat działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs, a tylko na marginesie swojego głównego nurtu badań dodaje informacje dosyć ogólne na temat działalności pozostałych placówek duszpasterstwa polonijnego w Archidiecezji Chicago.

Wspomniany wyżej mankament próbuje Doktorant zniwelować opisując zastosowaną w swoim dziele metodą badawczą. Opis ten znajduje się zarówno we wstępie, jak i w pierwszym rozdziale dysertacji. Autor podaje, że w „badaniach własnych wykorzystano metodę studium przypadku jako metodę główną. W jej ramach natomiast skorzystano z metody analizy źródeł pierwotnych oraz źródeł wtórnych, a także metodę syntezy, co pozostaje zgodne z praktyką metodologiczną stosowaną w teologii. Dokonano także badań dokumentów archiwalnych Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs, w tym kronik, biuletynów, ksiąg metrykalnych. Kolejną metodą badawczą był wywiad, który przeprowadzono z przeorem, a także wywiad przeprowadzony z parafianami skupionymi wokół Polskiej Misji Ojców Cystersów” (s. 6; por. s. 37 i 39). Trzeba zaznaczyć, że metoda studium przypadku (ang. *case study*) jest metodą dosyć nową, bo stosowaną w nauce dopiero od 40 lat. Stanowi ona badanie jakościowe, które pozwala na analizę i ocenę jakiegoś zjawiska mało jeszcze w nauce rozpoznanego. Najczęściej ta metoda jest stosowana w takich naukach, jak medycyna, pedagogika, psychologia, nauki o zarządzaniu czy ekonomia. Zasadniczo jest ona związana z paradygmatem badań empirycznych, co wskazuje, że może zostać zastosowana także w pracach z teologii praktycznej. Jednak w recenzowanej rozprawie brakuje dokładnego opisu całego procesu badawczego, który zazwyczaj obejmuje przynajmniej następujące etapy: projektowanie procesu badawczego, zbieranie i analiza danych oraz wnioskowanie, które ma na celu stworzenie nowej lub potwierdzenie słabo udokumentowanej teorii już istniejącej. W moim przekonaniu metodę zastosowaną w recenzowanej rozprawie lepiej definiuje paradygmat historyczno-krytyczny wzmocniony wywiadem z przeorem i parafianami Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. W teologii pastoralnej bardzo cenione są źródła wytwarzane przez własne badania empiryczne, ale w recenzowanej rozprawie nie podano, ani czasu przeprowadzenia wywiadów z przeorem i jego pomocnikami, ani nie zostało ujawnione narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza wywiadu, co obniża wiarygodność i rangę uzyskanych informacji.

Na korzyść Autora recenzowanej rozprawy przemawia natomiast fakt, że uszczegółowił zarówno cel badawczy, jak i główny problem badawczy. Jako cele częściowe Autor wymienił następujące obszary badań: diagnoza czynników wpływających na charakter działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów (dalej skrót: PMOC); scharakteryzowanie form działalności duszpasterskiej PMOC; identyfikacja obszarów działalności kulturotwórczej PMOC; zdiagnozowanie wyzwań dla działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej PMOC; sformułowanie rekomendacji dla działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej PMOC; dokonanie oceny działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej PMOC (s. 24). Natomiast problem rozprawy wyrażony w pytaniu głównym: jakie są formy i obszary działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej PMOC, został uszczegółowiony w następujących sześciu pytaniach: jakie czynniki wpływają na charakter działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej PMOC; jakie są formy działalności duszpasterskiej PMOC; jakie są obszary działalności kulturotwórczej PMOC; jakie są wyzwania dla działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej PMOC; jakie rekomendacje można sformułować dla działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej PMOC; jak można ocenić działalność duszpasterską i kulturo-

twórczą PMOC? (s. 31). Po lekturze dysertacji należy stwierdzić, że wymienione cele zostały zrealizowane a postawione problemy rozwiązane.

Trzeba koniecznie odnieść się do jakości języka zastosowanego w rozprawie. Jedną z bolączek oddanego do recenzji tekstu jest dosyć duża ilość błędów gramatycznych, literowych i interpunkcyjnych, np. s. 9, 25, 46, 54, 59, 60, 62-63, 74, 355. Czasem te błędy poważnie zaciemniają sens wyводу, np. „W latach 2000-2005 liczba polskich imigrantów mieszkających na Florydzie wzrosła o 93 471. Migracja ta mogła być wynikiem wewnętrznej migracji emerytowanych Amerykanów polskiego pochodzenia na słoneczne południe, z wybrzeży Florydy do Kalifornii” (s. 75); albo: „Odsetek grup etnicznych w Polsce w latach 1980-2010 wzrósł średnio trzy-czterokrotnie w każdym hrabstwie” (s. 77). Niekiedy Autor powtarza prawie całe frazy bez większych zmian w dwóch miejscach swego manuskryptu np. por. s. 75 i 77-78; albo: s. 214 i 215. Powołując się na ks. Wacława Kruskę, badacza dziejów Polonii w Ameryce, Doktorant przytacza, że liczba polskich diecezji w Ameryce wynosiła 16 w 1870 r., 74 w 1880 r. i 170 w 1890 r. (s. 107). Podejrzewam, że chodziło tu raczej o parafie nie o diecezje w dzisiejszym rozumieniu. Podobnie Autor używa wielokrotnie nazwy „polska Archidiecezja w Chicago” (s. 212, 253, 254, 257, 264, 271). Czy rzeczywiście jest taki twór eklezjalny w Chicago?

W każdej rozprawie naukowej szczególne znaczenie przypisuje się źródłości. Doktorant zebrał znaczącą bazę źródeł zastanych w postaci dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i kościelnych zasobów archiwalnych, a także literaturę przedmiotu i pomocniczą. Imponująca jest liczba 1068 przypisów dolnych. Przypisy w recenzowanej rozprawie zostały sporządzone według systemu przecinkowego dosyć poprawnie. Opisy są kompletne, nie budzi także zastrzeżeń forma skrócona opisów pozycji bibliograficznych powtórnie przywoływanych w przypisach. Większość przypisów stanowią odnośniki do źródeł i cytowanej literatury, niestety rzadko pojawiają się takie, w których Autor rozwija wątki uboczne albo wyjaśnia niektóre kwestie złożone, nie zakłócając wyводу głównego prowadzonego płynnie w korpusie rozprawy. Spis bibliografii załącznikowej obejmuje 10 stron tekstu rozprawy i został podzielony prawidłowo na źródła, literaturę przedmiotu i literaturę podmiotu, czyli literaturę dotyczącą PMOC. Jedno zastrzeżenie dotyczy źródeł, które zazwyczaj zestawia się w układzie chronologicznym a nie alfabetycznym. Układ pierwszy pozwala bowiem wyraźniej wyeksponować rozwój doktryny Kościoła, a ponadto w analizach teologicznych data wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła ma swoje znaczenie w ocenie jej aktualności. W zapisie bibliograficznym można było niekiedy dodać więcej informacji. Chodzi zwłaszcza o rozpiętość stron artykułów i rozdziałów autorskich w dziełach wieloautorskich. A. Kiejza nie jest autorem *Leksykonu teologii fundamentalnej*, Wydawnictwo M, Lublin-Kraków 2002, jak to zostało podane na stronie 364. Jest to dzieło wieloautorskie opracowane pod redakcją: M. Ruseckiego, K. Kauchy, I.S. Ledwonja i J. Masteja.

Rozprawa doktorska ks. mgra D. Plewki zawiera dużo bezcennego materiału i refleksji na temat działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs oraz innych polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Niestety niektóre jej fragmenty wskazują na pośpiech redakcyjny Autora i zawierają wskazane wyżej różnorodne błędy. Nie dotyczy to tekstu całej rozprawy, gdyż są fragmenty dobrze zredagowane. Warto jednak poprawić styli-

stycznie niektóre zdania, wskazane błędy gramatyczne czy nieprecyzyjne wyrażenia oraz usunąć niepotrzebne powtórzenia tych samych myśli, a następnie przygotować rozprawę do opublikowania w całości. Uważam bowiem, że mimo pewnych mankamentów, ze względu na walory zawartych w niej informacji o charakterze teologicznym i historycznym o ponad siedemdziesięcioletnim doświadczeniu działalności duszpasterskiej, kulturalnej i patriotycznej polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago, warta jest publikacji.

3. Ocena merytoryczna rozprawy

Rozprawa doktorska ks. mgra D. Plewki prezentuje dobry poziom merytoryczny. Autor przeprowadził gruntowną kwerendę, gromadząc znaczną bazę źródłową oraz literaturę przedmiotu i pomocniczą. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że obok zgromadzenia zestawu dokumentów Kościoła powszechnego i Kościoła w USA, stanowiących fundament rozwijania refleksji teologicznej, Autor recenzowanej dysertacji zebrał w swojej rozprawie zestaw źródeł archiwalnych Archidiecezji Chicago, a także pewien zasób materiałów wytworzonych samodzielnie za pomocą narzędzia badawczego, jakim był wywiad diagnostyczny. Wyniki pozyskanych informacji drogą wywiadu od przeora Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs oraz zaangażowanych parafian zostały zaprezentowane głównie w szóstym rozdziale rozprawy. Zgromadzony materiał badawczy został przez Doktoranta usystematyzowany i przeanalizowany, do czego przyczyniły się wiedza zdobyta w czasie specjalistycznych studiów doktoranckich z zakresu misjologii w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ale także umiejętności naukowo-praktyczne, które zazwyczaj wynosi się z uczestnictwa w seminarium doktoranckim swego promotora.

Recenzowana rozprawa jest interesującym opracowaniem naukowym plasującym się na pograniczu misjologii i teologii pastoralnej, wszak przedmiotem badań Doktoranta była w pierwszej kolejności działalność duszpasterska, ale poszerzona o działalność kulturotwórczą w kontekście duszpasterstwa polonijnego w Archidiecezji Chicago. Trudno ten obszar geograficzny nazwać terenem misji *ad gentes*, wszak chrześcijaństwo jest tu obecne już od XVI wieku, ale nie ulega wątpliwości, iż kontekst społeczny i kulturowy życia chrześcijańskiego polskich katolików w USA zachowuje do dzisiaj swoją specyfikę. Wydaje się, iż ten aspekt powiązany ze zróżnicowaną społecznością Polaków zamieszkujących Archidiecezję Chicago został w recenzowanej rozprawie bardzo dobrze naświetlony. Polacy obecni na tych terenach przynajmniej od 200 lat, wciąż byli i są zasilani nowymi przybyszami z Polski. Ostatnia większa fala naszych rodaków pojawiła się w Stanach Zjednoczonych Ameryki na przełomie XX i XXI wieku. Wielu z nich osiedliło się w Chicago i okolicy, dołączając do tych, którzy przybyli tu dużo wcześniej. Wieloetniczność i wielokulturowość to kolejne cechy społeczne, które ubogacają ale niekiedy także komplikują działalność zbawczą w Archidiecezji Chicagowskiej. Stąd wydaje się konieczne i bardzo trafne to połączenie działalności duszpasterskiej z kulturotwórczą, co przebija się w całej rozprawie ks. D. Plewki. Toteż recenzowana dysertacja doktorska jawi się jako opracowanie interesujące nie tylko dla specjalistów zajmujących się profesjonalnie uprawianiem misjologii i teologii pastoralnej, ale przede wszystkim dla szeroko rozumianego podmiotu działalności zbawczej

w duszpasterstwie polonijnym w Archidiecezji Chicago, a więc dla obecnych i przyszłych biskupów diecezjalnych, proboszczów i kierowniczych gremiów parafii polonijnych, pozostałych duszpasterzy, katechetów oraz osób świeckich i konsekrowanych zaangażowanych w różne formy działalności duszpasterskiej i kulturalnej. Rozprawa ks. mgra D. Plewki stanowi solidną monografię historyczno-misjologiczną o nachyleniu pastoralnym na temat działalności zbawczej i kulturotwórczej w placówkach polskich misji polonijnych w Archidiecezji Chicago.

Merytorycznym osiągnięciem Autora, a jednocześnie swoistym *novum* recenzowanej rozprawy, jest krytyczne, całościowe i wieloaspektowe ukazanie faktycznej działalności pastoralnej i kulturotwórczej polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago w latach 1946-2021, ze szczególnym uwzględnieniem Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. Ks. D. Plewka słusznie zwrócił uwagę na fakt, iż migracja jest istotnym elementem przemian i rozwoju w dzisiejszym świecie. Ma ona wpływ na gospodarkę, kulturę i społeczeństwo, jednakże niesie ze sobą również wiele wyzwań i trudności. W związku z tym, konieczne jest podejście kompleksowe, obejmujące zarówno politykę migracyjną, międzynarodową współpracę, jak i programy integracyjne dla migrantów, w celu zagwarantowania samym migrantom, jak i ogółowi społeczeństwa bezpieczeństwa i dobrobytu (s. 66). W to zadanie włączają się różne denominacje religijne, w tym Kościół katolicki, co szczególnie widoczne jest w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Dużo uwagi migrantom poświęcili papieże zarówno Jan Paweł II, jak i Benedykt XVI, ale szczególny priorytet duszpasterstwu migrantów nadaje papież Franciszek, który stale apeluje do pasterzy Kościoła i zwykłych katolików o kulturę gościnności, przyjmowanie migrantów oraz integrowanie ze społecznością przyjmujących, nawet jeżeli sprawia to niekiedy dużo problemów. Autor recenzowanej rozprawy potwierdza to stanowisko, wskazując, iż „duszpasterstwo migrantów to jedno z najważniejszych zadań pracy Kościoła katolickiego, które wymaga ciągłego rozwoju i adaptacji do zmieniającej się rzeczywistości migracji. Zadaniem duszpasterstwa jest przede wszystkim stworzenie odpowiednich warunków do odnalezienia się migrantów w Kościele i w nowym kraju, co pozwala na pełne włączenie się ich do życia religijnego i społecznego” (s. 153-154).

W rozprawach doktorskich z zakresu teologii pastoralnej zwraca się baczną uwagę na aktualność prezentowanych treści i ich merytoryczną przydatność w duszpasterstwie. Ks. mgr D. Plewka zdecydował się uzupełnić źródła zastane wykorzystane w dysertacji o źródła samodzielnie pozyskane, czyli tzw. źródła wytwarzane. To właśnie takie źródła najczęściej gwarantują świeżość i aktualność prezentowanych w rozprawach doktorskich tez, wniosków i postulatów pastoralnych. Trzeba przyznać, że zdecydowana część rozprawy dotyczy szeroko ujętych warunków historycznych, społecznych i kulturowych oraz konkretnych form działalności polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago, ale w samym zakończeniu rozprawy znajduje się kilka bardzo cennych wniosków dla obecnych i przyszłych duszpasterzy. Autor sugeruje, iż działalność duszpasterska polonijnych parafii powinna iść w kierunku nowej ewangelizacji, a duszpasterstwo powinno posiadać charakter integralny i tym samym obejmować dążenia do odnowy życia religijnego. Dla efektywnej działalności zbawczej konieczny jest pluralizm duszpasterski, który wyraża się w dywersyfikacji celów, kierunków działań oraz metod (s. 350). Ważna jest ponadto reforma struktur duszpasterskich z jednoczesnym tworzeniem

środowisk chrześcijańskich, dzięki rozwojowi mikrostruktur parafialnych, małych wspólnot, stowarzyszeń, ruchów i grup, w które należy angażować jak najwięcej parafian. Istotne jest także zwrócenie uwagi na społeczny wymiar wiary. Dla poprawienia efektywności działania polonijnych parafii duszpasterstwo rodzin winno być traktowane priorytetowo. Ważna jest także ewangelizacja sfery kultury i środków społecznego przekazu. Szczególnym wyzwaniem dla duszpasterstwa jest – jest zdaniem Doktoranta – religijna socjalizacja młodego pokolenia Polaków. Przemyslenia wymaga także styl kierowania parafią, zmierzający do przyciągnięcia i aktywizacji nowych parafian. Być może te postulaty są dobrze znane i na tyle uniwersalne, że pasują nie tylko do uwarunkowań Archidiecezji Chicago, ale równie dobrze mogą posłużyć jako kierunki odnowy duszpasterstwa w parafiach w Polsce. Jednak należy docenić fakt, iż Autor rozprawy doszedł do nich na podstawie analiz udokumentowanych w szczęście rozdziałach swojej rozprawy.

Dla pastoralisty interesującym elementem recenzowanej rozprawy jest podkreślenie rangi działalności kulturotwórczej powiązanej z duszpasterstwem w kontekście uwarunkowań polskich parafii w Archidiecezji Chicago. Ponad 40 lat temu św. Jan Paweł II zwrócił uwagę na konieczność syntezy wiary i kultury. Z jednej strony kultura potrzebuje wiary, aby stać się kulturą w pełni ludzką i autentyczną, a z drugiej strony „wiara, która nie staje się kulturą, jest wiarą nie w pełni przyjętą, nie w całości przemyślaną, nie przeżyta wiernie” (*Przemówienie do uczestników Krajowego Kongresu włoskich organizacji kościelnych zajmujących się kulturą*, 16.01.1982). W tym kontekście trafną konstatacją Doktoranta jest stwierdzenie, że młodzi Polacy emigranci, którzy dorastają poza granicami kraju, często tracą kontakt z polską kulturą i tradycją. Stąd tak ważne jest zadanie polonijnych parafii, by polskie wartości i tradycje były kultywowane i przekazywane w następne pokolenia. Polskie parafie w Archidiecezji Chicago – zdaniem ks. D. Plewki – „pełnią kluczową rolę w podtrzymywaniu więzi z dziedzictwem kulturowym kraju dla Polaków na emigracji. Dzięki swojemu działaniu, parafie umożliwiają Polakom na emigracji zachowanie swojej tożsamości narodowej, religijnej i kulturowej. Parafie są również w stanie przyczynić się do integracji międzykulturowej oraz przekazywania polskiej kultury i tradycji młodszemu pokoleniom” (s. 351). Na podstawie lektury dysertacji ks. D. Plewki można śmiało stwierdzić, że polskojęzyczne parafie w Archidiecezji Chicago dzięki umiejętnemu łączeniu wiary i kultury umożliwiają zachowanie tożsamości narodowej, religijnej i kulturowej katolikom polskiego pochodzenia. W tym obszarze swojej aktywności stają się wzorem dla innych parafii czy wspólnot polonijnych w USA oraz innych krajach świata.

4. Problemy do dyskusji na obronie doktorskiej

Ważna i aktualna problematyka rozprawy ks. mgra D. Plewki prowokuje do kontynuacji dyskusji w celu rozwinięcia przynajmniej niektórych jej wątków. Dlatego proszę Doktoranta o ustosunkowanie się do następujących kwestii:

a) W rozprawie zostały użyte następujące pojęcia z zakresu socjologii kultury: „akulturacja” (s. 71), „inkulturacja” (s. 197, 329) i „dyfuzja kulturowa” (s. 328). Proszę o krótkie wyjaśnienie tych pojęć, wskazanie podobieństw i różnic między nimi oraz ich zastosowanie do opisu sytuacji kulturowej polskich emigrantów w Archidiecezji Chicago.

b) Czego Kościół w Polsce, prowadzący swoją misję zbawczą w coraz bardziej wielokulturowym społeczeństwie, mógłby nauczyć się od duszpasterzy parafii polonijnych w Archidiecezji Chicago? A może amerykańska teologia pastoralna ma jakieś dobre pomysły na ewangelizację coraz szybciej oddalających się od Boga ludzi młodych?

5. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska ks. mgra Daniela Plewki stanowi ważny przyczynek naukowy w zakresie badań podstawowych, gdyż w sposób krytyczny i usystematyzowany pokazuje kompleksowo różne aspekty działalności duszpasterskiej i kulturowo twórczej polskojęzycznych parafii Archidiecezji Chicago w latach 1946-2021. Przygotowana monografia stanowi nie tylko solidne opracowanie naukowe, ale także cenną pomoc dla obecnych i przyszłych proboszczów, innych duszpasterzy oraz ich pomocników konsekrowanych i świeckich posługujących w złożonym środowisku polskich katolików żyjących na emigracji w wieloetnicznym i wielokulturowym społeczeństwie amerykańskim. Autor wykazał się dosyć wysokim stopniem umiejętności pracy naukowej w zakresie stawiania problemów, pozyskiwania źródeł zastanych i wytwarzanych na drodze własnych badań sondażowych, krytycznej analizy zawartości tekstów źródłowych w celu rozwiązania podjętego problemu, wyciągania uprawnionych wniosków z przedstawionych uprzednio przesłanek, a także zdolnością syntezy i jasnością wywodu naukowego. Przedstawione w recenzji mankamenty nie dyskredytują znaczącego osiągnięcia Doktoranta, lecz wskazują jedynie kierunki doskonalenia jego warsztatu naukowego w przyszłości, gdyż wyczuwa się u niego znaczny potencjał rozwojowy. Recenzowana dysertacja spełnia wszystkie normy stawiane rozprawom doktorskim w prawie państwowym i kościelnym, dlatego stawiam wniosek o dopuszczenie ks. mgra Daniela Plewkę do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

